

Nenad VIDAKOVIĆ

Križ

nenad.vidakovic1@zg.t-com.hr

Iz etničke povijesti Azije – protomongolska plemena Dōnghú, Wūhuán i Xiānbēi

SAŽETAK

Cilj je ovog članka prikazati povijest protomongolskih plemena Dōnghú, Wūhuán i Xiānbēi od 4. stoljeća pr. Kr. do kraja 3. stoljeća po. Kr. Povijest drevnih nomadskih naroda koji su živjeli sjeverno od Kine zapisana je u kineskim dinastijskim kronikama. Protomongolska plemena 1. tisućljeća pr. Kr. u kineskim se izvorima nazivaju Dōnghú. Najstarije vijesti o njima potječu iz razdoblja Zaraćenih država (4. – 3. st. pr. Kr.), a govore o sukobu sa sjevernim kineskim državama. Druga vrsta izvora za povijest protomongolskih plemena arheološki su nalazi, koji mongolsku etnogenezu povezuju s kulturama pločastih grobova, i Mlađi Xiājǐdiàn. Lingvisti građu za istraživanje mongolske etnogeneze pronalaze u altajskoj jezičnoj porodici, kojoj pripada i mongolski jezik. U radu se na temelju navedenih izvora opisuje promjena političke situacije u stepi krajem 3. stoljeća pr. Kr., kada narod Xiōngnú stvara moćnu državu i pokorava Dōnghúe. Ostatke razbijenih Dōnghúa, koji su najvećim dijelom migrirali na sjever, kineske kronike bilježe pod novim topotnonimima – Xiānbēi i Wūhuán. Slabljenje i pad države Xiōngnú omogućili su protomongolskim plemenima ponovni izlazak na povijesnu scenu. Kinesko carstvo Hàn uspostavilo je krajem 1. stoljeća pr. Kr. najprije odnose s plemenima Wūhuán, a sredinom 1. stoljeća po. Kr. i s plemenima Xiānbēi. Oba plemenska saveza u početku su priznavala vrhovnu vlast Kine i obavljala graničarsku službu. Pod vodstvom plemenskih starješina u 2. stoljeću po. Kr. počela su voditi samostalnu politiku i napadati pogranična kineska područja. U zaključnom dijelu rada govori se o vremenu kada su plemena Wūhuán i Xiānbēi bila na vrhuncu moći. No već početkom 3. stoljeća Wūhuáni su potpali pod vlast Kineza i Xiānbēija; plemenski savez Xiānbēi raspao se u drugoj polovini 3. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI: Protomongoli, kineski povijesni izvori, arheološke kulture, nomadi, migracije, Kina

Povijest drevnih protomongolskih plemena Xiānbēi (鮮卑) i Wūhuán (烏桓) ili Wūwán (烏丸) zapisana je u kineskim povijesnim izvorima.¹ Od Sīmǎ Qiāna

¹ Sīmǎ Qiān (司馬遷 135. – 67. pr. Kr.), nazvan »ocem kineske historiografije«, u svom je djelu *Povijesni zapisi* (*Shǐjì* 史記) jedno poglavlje posvetio opisu susjednih naroda i država. Ta novost postala je tradicija u kineskoj historiografiji, pa u svim kasnijim dinastijskim kronikama, osim u dvjema, postoje slična poglavlja (Таскин, 1984: 4).

tradicionalna kineska historiografija dijelila je sjeverne narode na tri velike etničke skupine – Dōnghú (東胡), Xiōngnú (匈奴) i Sùshèn (肅慎), tj. pretke Mongola, Turaka (?) i Tunguza. U povijesnim se izvorima plemena Xiānbēi i Wūhuán izričito navode kao potomci Dōnghúa (Кюнер, 1961: 133, 142; Таскин, 1980: 73, 80, 1984: 63, 70, 83). Tu su etničku klasifikaciju prihvatili lingvisti (Clauson, 1960: 115; Janhunén, 1996: 187; Лувсандэндэв, 1997: 144–145; Pulleyblank, 1983: 452–454, 1999: 43–44; Schönig, 2003: 405; Таскин, 1984: 40), arheolozi i povjesničari (Бернштам, 1951: 122; Christian, 1998: 233; Golden, 1992: 69; Грумм-Гржимайло, 1926: 141; Гумилев, 1960: 64; Ковычев, 1989: 22; Кычанов, 1997: 51, 54–55; Кляшторний и Савинов, 2005: 44–45; Окладников, 1968: 251; Викторова, 1980: 123; Yü, 1990: 125).

Pitanje etnogeneze Mongola nije dokraja razjašnjeno. Uz povijesne izvore odgovore na to kompleksno pitanje daju lingvistika i arheologija. Lingvistička istraživanja, koja polaze od teze da mongolski jezik spada u altajsku jezičnu skupinu, nastoje odgovoriti kada se raspala praaltajska jezična zajednica i na kojem su se prostoru formirali pramongolski jezici. Sažetak tih istraživanja daje Kljaštornyj – na prijelazu iz 2. u 1. tisućljeće pr. Kr. među »altajskim« plemenima postupno se formirale pratursko-mongolska i pratunguško-mandžurska jezična zajednica. U prvoj od njih sredinom 1. tisućljeća pr. Kr. počeli su se izdvajati praturski i pramongolski jezici. Plemena, nositelji pramongolskih jezika, naselila su prostor sjeverne Mandžurije i sjeveroistočne Mongolije (Кляшторний и Султанов, 2009: 61–62). No najnovija lingvistička istraživanja upućuju na razlike u formiranju leksika turskih i mongolskih jezika. I dok su u turskim jezicima osnovni pojmovi vezani uz nomadski način života, u mongolskima upućuju na veze Protomongola sa sjedilačkim kulturama (Дашибалов и Рассадин, 2004: 36, 39; Дашибалов, 2007: 60–61). Na rezultatima istraživanja ruskih i mongolskih arheologa L. L. Viktorova utemeljila je hipotezu o podrijetlu Mongola iz nomadske kulture pločastih grobova (rus. *плиточных могил*), koja je u 2. i 1. tisućljeću pr. Kr. obuhvaćala prostor istočne i sjeverne Mongolije, Zabajkalja, dijela Mandžurije te mjestimice dopirala do kineske pokrajine Gānsù i sjeveroistočnog Tibeta. Glavni je argument te teorije činjenica da su u pločastim grobovima redovito sahranjivani ljudi mongoloidne rase (Викторова, 1980: 114–116). Na povezanost Protomongola sa sjedilačkim kulturama upućuju i novija istraživanja kineskih arheologa, koji kulturu Mlađi Xiajiadian² (*Xiàjiādiàn shàngcéng* 夏家店上層) povezuju s mongolskom etnogenezom (Дашибалов, 2007: 66; Psarras, 1999: 6). Dodajmo ovom pregledu

² Arheološka kultura Mlađi Xiajiadian prostirala se na području pokrajina jugoistočne Unutarnje Mongolije, sjevernog Héběija i zapadnog Liáonínga. Kronološki obuhvaća razdoblje od rane dinastije Zapadni Zhou (*Xī Zhōu* 西周) do sredine razdoblja Zaraćenih država (*Zhànguó Shidài* 戰國時代), 11. – 4. stoljeće pr. Kr.

i teoriju burijatskog znanstvenika P. B. Konovalova o dva ogranka mongolske etnogeneze: istočnom s pretežno mongolojezičnim stanovništvom i zapadnom s pretežno turkojezičnim stanovništvom (Коновалов, 1999: 103–106).

Nomade koji su nastanjivali stepu na sjeverozapadu i sjeveru, Kinezi su, prema svom centrističkom pogledu na svijet, uvrstili u drugi krug naroda koji su okruživali Kinu.³ Opisani su kao vješti jahači čije je glavno oružje bilo luk i strijela. Prema nekim autorima, nomadi su već vrlo rano počeli igrati značajnu ulogu u političkom životu sjevernih kineskih država, bilo da su ratovali s njima ili stupali u saveze s međusobno zaraćenim državama. Provale nomada zaustavljalo se ili ograničavalo različitim sredstvima – vojnim mjerama, darovima, potkupljivanjem vođa ili uspostavljanjem trgovačkih odnosa.⁴ Ali s druge strane Kinezi već od 7. stoljeća pr. Kr. počeli osvajati zemlje na kojima su živjela sjeverna plemena (Кляшторний i Султанов, 2009: 64–68; Таскин, 1968: 10–11; Викторова, 1980: 119).

Najstarije vijesti o protomongolskim plemenima, fragmentarne i nepovezane, nalaze se u djelu *Sīmǎ Qiāna*. Narode koji su naseljavali stepska i planinska područja na sjevernim kineskim granicama u 7. i 6. stoljeću pr. Kr. on naziva *Róng* (戎) i *Dí* (狄). Ti etnonimi nisu označivali Protomongole, ali su se možda odnosili i na njih, jer su Kinezi narode sličnih kultura često nazivali zajedničkim imenom. U drugoj polovini 1. tisućljeća pr. Kr. sjeverne narode počeli su nazivati *Hú* (胡). Ta se promjena zbila jer su osvajački pohodi sjevernih kineskih država *Zhào* (趙) i *Yān* (燕) doveli Kineze u neposredni dodir s novim narodima – stepskim nomadima (Průšek, 1971: 223). Upravo su narodi *Hú* bili prvi strijelci konjanici koje su Kinezi upoznali na svojim granicama.⁵ Prvi poznati sukob između naroda *Hú* i Kineza dogodio se 457. pr. Kr. za vrijeme pohoda države *Zhào* (Di Cosmo, 2002: 128; Průšek, 1971: 224). Pokretljiva nomadska konjica utjecala je na razvoj ratne vještine u sjevernim kineskim državama. *Zhào*ski vladar *Wǔlíng* (武靈 325. – 299. pr. Kr.) počeo je u svoju vojsku uvoditi lake strijelce konjanike i odjeću stepskih jahača (*Sīmǎ Qiān*, 1992: 61–65, 2002: 326). Nešto kasnije u razdoblju dinastije *Hàn* (漢) pojam *Hú* postao je opća oznaka za nomade – različite etničke i lingvističke

³ U 1. tisućljeću pr. Kr. u Kini nastaje predodžba o Središnjem Carstvu (*Zhōngguó* 中國), oko kojega se nalaze strani narodi, *Yi* na istoku, *Man* na jugu, *Róng* na zapadu i *Dí* na sjeveru (Heršak, 2005: 198).

⁴ Općenito o odnosima nomada i sjedilačkih kultura (Хазанов, 2002: 323–361; Крадин, 2002: 131–132).

⁵ Prema mišljenju Thomasa J. Barfielda, stepom se sa zapada na istok brzo proširilo umijeće jahanja, koje je za posljedicu imalo pojavu nomadskog načina života i nove kulture (Barfield, 2009: 35–36). Nositelji ovih kulturnih promjena na stepi bili su narodi skitskosibirskog svijeta, koji su prodrli na istok sve do *Ordosa* na sjeveroistoku Kine (Мартынов и Елин, 2009: 22, 50). Preci *Mongola* i *Turaka* od njih su prihvatili nomadski način života (Heršak, 2005: 206).

skupine, a također se upotrebljavao i kao sinonim za narod Xiōngnú.⁶ No Kinezi su ipak razlikovali prvobitne narode Hú od Xiōngnúa, pa je tako nastao naziv Dōnghú ili »istočni Hú«. Ostaje još odgovoriti na pitanje tko su bili izvorni narodi Hú. Kanadski sinolog E. Pulleyblank zaključio je nakon lingvističke analize da se izvorno naziv Hú odnosio na Protomongole, a vjerojatno je upućivao i na njihov izgled. Zaključak je potkrijepio i tvrdnjom da se područje narodâ Hú podudara s područjem na kojem su poslije obitavali Dōnghúi (Pulleyblank, 1999: 43). Průšek i Di Cosmo također su smatrali da je izvorno Hú najvjerojatnije bio etnonim, ali nisu odredili na koju se etničku skupinu odnosio (Průšek, 1971: 225; Di Cosmo, 2002: 129).

U razdoblju Zaraćenih država (*Zhànguó Shídài* 戰國時代 475. – 221. pr. Kr.) u Kini se, prema zapisu Sīmǎ Qiāna, pojavio naziv Dōnghú.⁷ Kineski pisac Cuī Hào (崔浩), komentator *Povijesnih zapisa* iz razdoblja dinastije Hàn, dao je najstarije objašnjenje tog naziva prema geografskom položaju Dōnghúa – živjeli su istočno od naroda Xiōngnú (Sīmǎ Qiān, 2002: 325; Таскин, 1984: 39; Yü, 1986: 436). Područje Dōnghúa obuhvaćalo je središnji i istočni dio provincije Hebei, južni dio provincije Liaoning i jugoistočne dijelove Unutarnje Mongolije (Дашибалов, 2007: 64; Викторова, 1958: 45). Arheološki materijal, koji se prezentira kao »etnički indikator« naroda Dōnghú, upućuje na veliki utjecaj »životinjskog stila« skitskosibirskog svijeta u kulturi obrade metala.⁸ Osim nomadske komponente u načinu života i kulturi, arheološki materijal upućuje i na vrlo rasprostranjenu komponentu sjedilačkog načina života.⁹ Najranija vijest u povijesnim izvorima o narodu Dōnghú potječe iz 307. pr. Kr. i pripisuje se već spomenutom vladaru Wǔlíngu, koji je upozorio na položaj Dōnghúa spram države Zhào (Sīmǎ Qiān, 1992: 61).

⁶ Ruski arheolog A. A. Kovaljov navodi kako je u razdoblju dinastije Hàn nastala predodžba o tome da su preci Xiōngnúa bila sva barbarska plemena sjeverozapada, pa se od toga vremena u povijesnim izvorima riječ »Xiōngnú« počela upotrebljavati i kao sinonim za nomade (Ковалёв, 2002: 153).

⁷ Lingvistički se Dōnghúi smatraju precima Mongola, ali, poput ostalih nomadskih zajednica, etnički su bili heterogeni. Ne može se točno odrediti koje su sve etničke skupine ušle u njihov sastav. Jedna od njih bila je dio naroda Shānróng (山戎), ili »planinski Róng«, koji su obitavali u gorju Hinggan (Xīng’ān) i Yīnshān (Гумилев, 1960: 17). Ruski sinolog V. S. Taskin postavio je hipotezu kako se možda pod nazivom Dōnghú podrazumijevao niz etnički sličnih plemena, čija se imena nisu sačuvala (Таскин, 1984: 39).

⁸ U materijalnoj su kulturi Dōnghúa »etnički indikatori« brončane kopče, brončani bodeži i keramičke posude specifična oblika (Ковалёв, 2008: 196). Brončane kopče u obliku »panterek«, od kojih je polovina pronađenih primjeraka izrađena kao zvijer s glavom konja ili konjskom grivom, nastale su pod utjecajem »životinjskog stila« (Мартьянов и Елин, 2009: 95–112).

⁹ Zapadna plemena Dōnghú živjela su nomadskim životom na istočnom dijelu euroazijske stepe, dok su istočna plemena nastanjivala planinski prostor i dopirala sve do zaljeva Liaodong na Žutomu moru. Njihov način života bio je sjedilački, s gospodarstvom u kojem su prevladavali poljodjelstvo te uzgoj svinja, krupne rogatke stoke i konja. Stanovništvo je obitavalo u trajnim nastambama poluzemuničkog tipa (Дашибалов, 2007: 64, 67).

Zbog sukoba sa sjevernim »barbarima« Xiōngnú i Dōnghú kineske države Zhào, Yān i Qín (秦) počele su u 4. i 3. stoljeću pr. Kr. za obranu podizati duge zidove, koji su okružili njihov teritorij sa zapada i sjevera. Nakon uspješnih pohoda Kinezi su zidove izgradili na teritoriju koji su osvojili od nomada. Dōnghú su najsnažnije napadali susjednu državu Yān, koja im je najvjerojatnije plaćala danak. Prema *Povijesnim zapisima*, u prvoj polovini 3. stoljeća pr. Kr. država Yān potisnula je narod Dōnghú 1000 lí (oko 500 km) od svojih granica, izgradila dugi zid¹⁰ i za zaštitu od nomada ustrojila okruge Shànggǔ (上谷), Yúyáng (漁陽), Yòuběipíng (右北平), Liáoxī (遼西) i Liáodōng (遼東). Oslabljeni Dōnghú postali su tada vazali Xiōngnúa. Nekoliko desetljeća poslije, sredinom 3. stoljeća pr. Kr., zbio se novi poraz, ovaj puta od države Zhào. Tada se raspao plemenski savez koji je predvodio narod Xiōngnú, a vlast na stepi preuzeli su Dōnghú (Гумилев, 1960: 53; Ковалёв, 2008: 189–190; Sīmǎ Qiān, 1996: 260, 2002: 226, 326).

Na kraju 3. stoljeća pr. Kr. stepom su vladali Yuèzhī¹¹ (月氏) zapadno, Xiōngnú¹² sjeverno i Dōnghú istočno od Kine (Sīmǎ Qiān, 2002: 327). U kineskim izvorima toga doba najviše je vijesti o Xiōngnúima, koji su postali glavna prijateljica kineskim državama. Stanje na stepi počelo se mijenjati kada je car Shǐ Huángdì (始皇帝 246. – 210. pr. Kr.) iz dinastije Qín (秦) ujedinio kineske zemlje, a njegov vojskovođa Méng Tián (蒙恬) 215. pr. Kr. protjerao Xiōngnúe iz Ordosa. Prvi poznati xiōngnúski vladar Tóumàn (头曼 220. – 209. pr. Kr.) bio je prisiljen premjestiti svoj dvor dalje na sjever.

Iz toga vremena potječe i gradnja Dugoga zida (*Cháng chéng* 长城), koja nije bila inicirana neposrednom opasnošću od napada nomada, već je bila dio drevne tradicije prema kojoj je svaka država svoj teritorij ograđivala zidovima, na sjeveru, kuda je prolazila granica s nomadima, te unutar Kine kako bi odredila svoj teritorij spram drugih kineskih država. Nakon pada dinastije Qín i završetka gradnje zida on je postao simbolom obrane od nomada. U retrospektivi se agresivnu politiku dinastije Qín na sjevernoj granici interpretiralo kao potpuno obrambenu (Barfield, 2009: 38).

¹⁰ Dugi zid koji je sa sjevera ogradio zemlju osvojenu od Dōnghúa prolazio je današnjim provincijama Hebei, Liaoning i Unutarnja Mongolija (Ковалёв, 2008: 190).

¹¹ Narod Yuèzhī, indoeuropskog podrijetla, nastanjivao je područje provincija Xinjiang i Gansu u Kini i veći dio Mongolije. Pod tim imenom poznati su iz kineskih izvora, koji su opisivali događaje na stepi u 3. i 2. stoljeću pr. Kr. Znanstvenici imaju različita mišljenja o njihovoj etnolingvističkoj pripadnosti te ih povezuju s Toharcima, Skitima, Sakama i Sarmatima (Кляшторный и Султанов, 2009: 72–75).

¹² Mnogi znanstvenici smatraju da je prvobitni teritorij Xiōngnúa uključivao sjeverni dio provincije Shanxi, Ordos i stepe sjeverno od planina Yinshan (Крадин, 2002: 31). Iako se često navode kao preci turkojezičnih naroda, o njihovoj etnolingvističkoj pripadnosti znanstvenici nemaju jedinstveno mišljenje. Postoje opravdani razlozi da ih se smatra nositeljima ketskog jezika (Heršak, 2005: 203).

U posljednjem desetljeću 3. stoljeća pr. Kr., za vrijeme unutarnjih sukoba u Kini i pada dinastije Qín, Xiōngnúi su uspjeli povratiti svoje zemlje u Ordosu. Ubrzo je Tóumàna s prijestolja zbacio njegov mlađi sin Mào dùn (冒頓 209. – 174. pr. Kr.), a nastali sukob namjeravali su iskoristiti Dōnghúi, koje su potisnuli Kinezi (Викторова, 1980: 121), pa su zatražili od Xiōngnúa istočne pogranične zemlje. No Mào dùn je 203. pr. Kr. iznenada napao Dōnghúe – »razbio ih i ubio njihove vođe, uzeo u plijen mnoštvo ljudi, stoke i stvari« (Sīmǎ Qiān, 2002: 328–329). Dio Dōnghúa ostao je na području koje su dotada nastanjivali, prihvativši vlast Xiōngnúa, kojima su plaćali danak i vojno služili, a djelomično su bili preseljeni na zemlje pobjednika. Drugi dio razbijenih Dōnghúa migrirao je na sjever, u područje planina Wūhuán i Xiānbēi (Кляшторный и Савинов, 2005: 44; Викторова, 1958: 45, 1980: 156).

Dōnghúi koji su migrirali na sjever nazivaju se u kineskim kronikama¹³ topoetnonimima – Wūhuán¹⁴ i Xiānbēi.¹⁵ Pulleyblank je izvorni etnonim prve skupine rekonstruirao kao *Awar, a druge kao *Sārbi (Pulleyblank, 1983: 453, 1999: 44).¹⁶ Prema Taskinu, oba plemenska saveza nastanjivala su zemlje oko gornjeg toka Amura – od Zabajkalja na zapadu do rijeke Sungari na istoku (Таскин, 1984: 7–8, 40), dok je Kyčanov wūhuánski savez locirao južnije, u središnjem dijelu Unutarnje Mongolije (Кычанов, 1997: 51). Zbog svoga geografskog smještaja Wūhuáni su bili izloženiji utjecaju Xiōngnúa. Od ostalih etničkih skupina bili su u doticaju s prototurским i iranojezičnim plemenima na zapadu, tungusko-mandžurskim i paleosibirskim plemenima na istoku i protokorejskim državama Puyō (夫餘, 5. st. pr. Kr. – 496.) i Koguryō (高句麗, 37. pr. Kr. – 668.) na jugoistoku. Od trećega do petoga stoljeća iz saveza Wūhuán izdvojila su se plemena Kùmò Xī (庫莫奚) i Qidān (契丹), a iz saveza Xiānbēi plemena Tuóbá (拓拔) ili Tabgač,

¹³ Najvažniji su izvori za povijest Wūhuána i Xiānbēija kineske dinastijske kronike *Povijest kasnoga Hana* (Hòu Hànhū 後漢書), pogl. 90, iz 5. stoljeća, i *Kronike Tri carstva: Povijest Wei* (Sānguó Zhì, Wèishū 三國志魏書), pogl. 30, iz 3. stoljeća.

¹⁴ Planina Wūhuán ili Chi shān (赤山 Crvena planina) nalazila se na udaljenosti od nekoliko tisuća li sjeverozapadno od pokrajine Liaodong. Prema wūhuánskom vjerovanju, bila je sveto mjesto kamo su se vraćale duše umrlih, koje su štitili psi žrtvovani na pogrebu pokojnika (Тиваненко, 1993: 48; Таскин, 1984: 64).

¹⁵ Planina Xiānbēi, ili Sibur wula, najvjerojatnije se nalazila u Daxinganlingu – sjeverozapadnom dijelu pokrajine Heilongjiang. Legenda o podrijetlu Xiānbēija zapisana je u dinastijskoj kronici *Povijest Wei*. Legendarni kineski vladar Huángdì (黃帝 2697. – 2599. pr. Kr.), ili Žuti Car, imao je 25 sinova, od kojih su neki dobili posjede u Središnjem Carstvu, a neki u okolnim vazalnim zemljama. Najmlađi sin Chāngyì (昌邑) dobio je posjede u sjevernim zemljama, gdje se nalazila velika planina Xiānbēi (大鮮卑山 dà Xiānbēi shān), po kojoj je njegov posjed dobio ime. Svi potomci Chāngyija postavljeni su na položaje vođa, kojima su pripadale prostrane stepe, gdje su se ljudi bavili stočarstvom i lovom, seleći se od jednoga do drugog mjesta (Holcombe, 2001: 130; Hu, 2010: 114; Таскин, 1984: 41).

¹⁶ Oblik *Sārbi još je prije označio francuski sinolog Peillot (v. Гумилев, 1974: 6)..

Wūluòhóu (乌洛侯), Yǔwén (宇文), Duàn (段), Tūfǎ (秃髮), Qǐfú (乞伏) i Shìwēi (室韋) (Викторова, 1958: 47, 1980: 132, 139). Neka od njih imala su važnu ulogu u povijesti sjeverne Kine u razdoblju Šesnaest država (*Shíliù guó* 十六國 304. – 439.) i Sjevernih dinastija (*Běi Cháo* 北朝 386. – 581.). Posebno mjesto pripada dinastiji Sjeverni Wei (*Běi Wèi* 北魏), ili Tuoba Wei (拓拔魏), koja je ujedinila sjevernu Kinu (Gernet, 1990: 186–195; Holcombe, 2001: 127–144; Кляшторный и Савинов, 2005: 48–49).

Pod vodstvom Mǎodùn-a u osam godina neprekidnih vojnih pohoda Xiōngnú-i su osvojili područje od Ordosa do istočnog Tianshana, Sajano-Altaja, Zabajkalja i Mandžurije te tako stvorili prvo stepsko carstvo.¹⁷ Iz zapisa Sīmǎ Qiān-a saznajemo kako su u nezadrživom naletu bili poraženi stepski narodi Yuèzhī, Xūnyù (薰育), Dīnglíng (丁零), Qūshè (屈射), Gékūn (隔昆), Xīnlí (堅昆), Luofang (罗坊) i Baiyang (白羊) (Sīmǎ Qiān, 2002: 329, 331). No glavni smjer vanjske politike Mǎodùn-a i svih kasnijih xiōngnú-skih vladara bio je odnos prema Kini. Kineska dinastija Hàn (漢 206. pr. Kr. – 220.) vodila je iscrpljujuće ratove protiv Xiōngnú-a. Već nakon prvoga pohoda na Kinu 201. pr. Kr., car Gāo Zǔ (高祖 206. – 195. pr. Kr.) bio je prisiljen zaključiti mir pod nepovoljnim uvjetima. Unatoč sklopljenom miru Mǎodùn-ov sin i nasljednik Lǎoshàng (老上 174. – 160. pr. Kr.) nastavio je provaljivati u pogranične kineske pokrajine. Sedam desetljeća Kina je održavala sa Xiōngnú-ima odnose »mira i rodbinskih veza« i bila prisiljena plaćati veliki danak. Ali, odnosi su se počeli korjenito mijenjati kada je na vlast stupio car Wǔdì (武帝 141. – 87. pr. Kr.), koji je odlučio uništiti xiōngnú-sku državu. Njegovi vojskovođe Wèi Qīng (衛青) i Huò Qùbīng (霍去病) slomili su od 127. do 119. pr. Kr. u nizu pohoda na protivnički teritorij vojnu snagu Xiōngnú-a. Vladar Yīzhìxié (伊稚斜 127. – 114. pr. Kr.) bio je prisiljen zatražiti mir, ali glavni cilj ipak nije postignut – nije prihvaćeno vrhovništvo kineskog cara i rat se nastavio. Sljedeći je kineski potez bio pronalaženje saveznika među nomadskim narodima. Što nije uspjelo proslavljenim vojskovođama, uspjelo je kineskim diplomatima. Na kineski poticaj 71. pr. Kr. protiv Xiōngnú-a su nastupili narodi Wūhuán, Wūsūn (烏孫) i Dīnglíng, pa se nakon novih poraza i unutarnjih sukoba xiōngnú-ska država raspala na dvije horde – južnu i sjevernu. Osnovni princip kineske vanjske politike – »rukama barbara pobijediti barbare« – bio je ostvaren. Nakon niza teških poraza, unutarnjih sukoba i prirodnih nepogoda vladar južnih Xiōngnú-a Hūhánxié (呼韓邪 58. – 31. pr. Kr.) postao je 53. pr. Kr. vazal dinastije Hàn (Golden, 1992: 61–62; Гумилев, 1960: 63–69, 89–90,

¹⁷ Vojne uspjehe Mǎodùn je postigao zahvaljujući novoj organizaciji vojske po dekadskom principu: osnovane su postrojbe od 10, 100, 1000 i 10.000 konjanika. Takav način organiziranja vojske nomada postao je tradicionalan i primjenjivao se sve do sredine 18. stoljeća, kada je pao Džungarski kaganat, posljednje stepsko carstvo. Mǎodùn-ovi osvajački pohodi i surov način vladanja stoljećima su služili kao obrazac srednjoazijskim nomadskim vođama, koji su nastojali nametnuti svoju vlast drugim narodima na stepi.

101–109, 152–155, 160–164; Крадин, 2002: 107–110, 119–127; Lewis, 2007: 132–137; Yü, 1990: 120–125, 128–130, 135–139).

U takvim prilikama kada je država Xiōngnúa bila ozbiljno oslabljena, na povijesnoj pozornici pojavili su se Wūhuáni, koje su Kinezi susreli krajem 2. stoljeća pr. Kr. Kineski izvori opisali su ih kao tipične nomade – sele se s jednog mjesta na drugo u potrazi za dobrom vodom i travom, stanuju u prijenosnim jurtama,¹⁸ čiji je izlaz okrenut na istok, izvrsni su jahači, vješti u gađanju iz luka, te se hrane mesom i kiselim mlijekom (Таскин, 1984: 63). Prve vijesti o Wūhuánima potječu iz vremena pohoda hànskog vojskovođe Huo Qubinga 119. pr. Kr. protiv Xiōngnúa. Nakon sjajne pobjede kineski je vojskovođa preselio dio Wūhuána¹⁹ u pet pograničnih pokrajina do Dugoga zida.²⁰ Tako su se Wūhuáni ponovno nastanili na zemlji uz kinesku granicu, koja je prije pripadala Dōnghúima. Za vladavine cara Zhāodija (昭帝 86. – 73. pr. Kr.) osnaženi Wūhuáni pobunili su se protiv svojih gospodara Xiōngnúa, ali su doživjeli poraz. U taj sukob umiješali su se i Kinezi, koji su iz Liaodonga provalili u wūhuánske zemlje i, navodno, pobili više od šest tisuća ljudi. Nakon toga Wūhuáni su provalili u kinesko pogranično područje, ali su bili odbijeni. Kako se navodi u *Hòu Hànnshū*, za vladavine cara Xuāndija (宣帝 73. – 48. pr. Kr) Wūhuáni su priznali vlast dinastije Hàn i obavljali graničarsku službu uz Dugi zid (Таскин, 1984: 65).

Daljnja povijest Wūhuána povezana je s borbom protiv Kineza i Xiōngnúa, uslijed čega su više puta mijenjali mjesto boravka. Ponekad su se udruživali sa Xiōngnúima kako bi se zajednički borili protiv Kine. Tako je primjerice bilo na kraju vladavine Wáng Mǎnga,²¹ kada su Wūhuáni nasilno mobilizirani za borbu

¹⁸ Najstariji poznati prikaz jurte, tipične nastambe srednjoazijskih nomada, pronađen je na jednom petroglifu s gornjeg Jeniseja, a potječe iz razdoblja tagarske kulture (700. – 300. g. pr. Kr.) (Heršak, 2005: 150). Izraz jurta dolazi od staroturkog jurt – »dom, posjed, mjesto prebivanja, zemlja, država«. U mongolskom jeziku naziva se *ger* (гэр / 斡), kineski je izraz *qióng lú* (穹廬).

¹⁹ Potomci wūhuánskih plemena stoljećima su živjeli uz rijeku Amur. U kineskim dinastijskim kronikama posljednje vijesti o njima potječu iz 7. stoljeća, razdoblja dinastije *Táng* (唐 618. – 907.) (Таскин, 1984: 8).

²⁰ Ta wūhuánska zajednica obavljala je graničarsku službu motreći na pokrete Xiōngnúa. Njihovi vođe morali su jednom godišnje doći u audijenciju na kineski dvor, čime su iskazivali pokornost. Kako bi mogli što učinkovitije nadzirati Wūhuáne, imenovan je posebni vojni činovnik kojemu su bili podložni (Думан, 1977: 43; Таскин, 1984: 65). Njegovo sjedište nalazilo se u pokrajini Shànggǔ (上谷) u gradu Ningchéng (寧城); danas je to pokrajina Hebei (Yü, 1986: 439).

²¹ Wáng Mǎng (王莽), pripadnik visokoga dvorskog plemstva, obnašao je dužnost regenta za vladavine careva Chéngdija (成帝 33. – 7. pr. Kr.) i Pingdija (平帝 1. pr. Kr. – 6.) iz dinastije Hàn. Sam je na prijestolje postavio maloljetnog cara Rúzi Yīnga (孺子嬰 6. – 9.), a uz pomoć konfucijskog svećenstva proglasio se carem i osnovao dinastiju Xīn (新 9. – 23.). Pokrenuo je rat s Xiōngnúima, koji su obnovili pljačkaške pohode na pogranične kineske pokrajine. Među uzrocima sukoba bili su pitanje vrhovništva nad Wūhuánima i pravo ubiranja danka (Таскин, 1973: 56). Vladavina Wáng Mǎnga izazvala je brojna nezadovoljstva i ustanke. Nakon njegova svrgavanja ponovno je uspostavljena dinastija Hàn, poznatija kao Istočni Hàn (*Dōng Hàn* 東漢) ili Kasni Hàn (*Hòu Hàn* 後漢).

protiv Xiōngnúa, a njihove obitelji odvedene kao taoci i pogubljene. Zajednički napadi nastavljeni su i nakon obnove dinastije Hàn, kada je opljačkano pet pograničnih područja. Osobito snažni i bogati bili su Wūhuáni koji su živjeli uz Dugi zid pokrajine Shànggǔ (上谷) u planini Báishān (白山) (Думан, 1977: 43; Таскин, 1984: 65–66; Yü, 1986: 438).

Slabljenje Kine nakon smrti Wáng Mǎnga iskoristili su xiōngnúski vladari, koji više nisu priznavali vazalni odnos, već su se aktivno uključili u borbe za vlast, podržavajući razne pretendente, i nastavili s pljačkaškim pohodima. Godine 48. došlo je do novog raskola među Xiōngnúima, kojemu su prethodile suša, najezda skakavaca, glad i epidemija, koje su, navodno, odnijele više od polovine ljudstva i stoke. Počela je borba za vlast, koja je završila pobjedom južnih Xiōngnúa i konačnim raspadom države. Južni Xiōngnúi priznali su vlast dinastije Hàn, dok su sjeverni još neko vrijeme očuvali samostalnost (Гумилев, 1960: 201–203; Крадин, 2002: 128–129). Oslabljeni Xiōngnúi počeli su migrirati na sjever zbog napada Wūhuána, koji su zaposjedali napuštenu zemlju. Car Guāngwǔ (光武 25. – 58.) slao je darove Wūhuánima kako bi ih pridobio na svoju stranu. Wūhuánski starješina Shèdàn (赦旦) iz okruga Liáoxī (遼西)²² i starješine ostalih okruga izjavili su pokornost caru i bili naseljeni u četiri pogranične pokrajine. Njihovo poslanstvo na dvor je donijelo robove, krupnu rogatu stoku, konje, lukove te kože tigrova, leoparda i samura. Otada je carski dvor wūhuánskim starješinama dodjeljivao ugledne plemićke titule *hóu* (侯) i *wang* (王). U položaju kineskih federata dužnosti su im bile privući ostala wūhuánska plemena dijeleći im odjeću i hranu, motriti stanje na granici i pomagati u napadima na Xiōngnúe i Xiānbēije. Tijekom 2. stoljeća više puta su u savezu s južnim Xiōngnúima i Xiānbēima išli u pljačkaške pohode i nakon svakog poraza ponovno prihvaćali carsku vlast (Думан, 1977: 43; Гумилев, 1960: 229; Таскин, 1984: 66–68).

Na kraju 2. stoljeća dinastija Hàn počela se urušavati. Slabljenje središnje vlasti vidljivo je iz odnosa vazalnih wūhuánskih starješina, koji su samostalno počeli uzimati plemićke titule. Za vladavine cara Língdija (靈帝 168. – 189.) četvorica wūhuánskih starješina – Nánlóu (难楼) iz pokrajine Shanggu, Qiūlijū (丘力居) iz pokrajine Liaoxi, Sūpúyán (苏仆延) iz pokrajine Liaodong i Wūyán (乌延) iz pokrajine Youbeiping – samostalno su uzela titulu *wang*. Nefunkcioniranje središnje vlasti dovelo je do građanskog rata i podjele zemlje među nekoliko vojskovođa. Gospodari sjeverne Kine u borbama su se koristili nomadskom konjicom, u kojoj je wūhuánska bila na glasu po iznimnoj vojnoj vještini. Vojskovođa Yuán Shào (袁紹), gospodar najvećeg dijela sjeverne Kine, želeći na svoju stranu privući wūhuánske

²² Riječ je o dijelu današnje pokrajine Liaoning, koja se nalazi u južnoj Mandžuriji, na sjeveroistoku Kine.

starješine, koji su imali oko šesnaest tisuća obitelji, dodijelio je četvorici titulu *chányú*²³ (單于). Uz pomoć najmoćnijega wūhuánskog vođe Tādùna (蹋頓) pobijedio je suparničkog vojskovođu Gōngsūn Zàna (公孫瓚). Pod svojom vlašću Tādùn je privremeno uspio okupiti wūhuánska plemena, koja su postala značajna vojna snaga na sjeveroistočnoj kineskoj granici. Njegovu vlast priznavali su wūhuánski starješine u tri pokrajine (Таскин, 1984: 68, 84). Novi sukob za dominaciju nad sjevernom Kinom Yuán Shào započeo je s Cáo Cāom (曹操),²⁴ prvim ministrom na dvoru i stvarnim upravljačem carstva, koji ga je više puta porazio. Nakon smrti Yuán Shào sukob su nastavili njegovi sinovi, koji su zatražili pomoć od Tādùna. Smatrajući Wūhuáne velikom prijetnjom, Cáo Cāo osobno je 207. godine organizirao veliki pohod, koji je završio bitkom kod grada Liūchéng (柳城). Tādùn je poginuo u boju, a preostali wūhuánski vođe pobjegli su u Liaodong, gdje su doživjeli poraz od kineskog namjesnika. Nakon tog poraza veći dio Wūhuána bio je preseljen u unutrašnjost Kine, dok je manji ostao u Liaodongu. Prema Barfieldu, konačni slom Wūhuána dogodio se 218., kada je Cáo Zhāng (曹彰), sin Cáo Cāoa, ugušio njihovu veliku pobunu (Barfield, 2009: 83). U daljnjim se događajima carska vlast njima koristila u borbama s drugim narodima i gušenju unutarnjih pobuna. Nerijetko su se bunili protiv kineskog ugnjetavanja, ponekad u savezu s Xiānbēima (Думан, 1977: 43–44, 57; Таскин, 1984: 69, 84–85). Sporadične vijesti o južnoj skupini Wūhuána sežu do početka 4. stoljeća, kada su već bili djelomično asimilirani u kineskom okružju ili su potpali pod vlast Xiānbēija.

Nešto drugačija bila je povijest plemenskog saveza Xiānbēi. Za razliku od Wūhuána, oni su se pojavili na teritoriju suvremene Mongolije i na granicama Kine ne nasilnim, već postupnim preseljenjem. Naselivši se na planini Xiānbēi, graničili su s Wūhuánima, ali nisu uspostavili veze s Kinom. Slabljenje Xiōngnúa u drugoj polovini 1. stoljeća pr. Kr. omogućilo je njihov prodor na jug. Za vladavine hànskog cara Guangwua Xiōngnúi su ponovno ojačali i zajedno s Xiānbēima počeli napadati kineske pogranične zemlje. Kada je 49. godine došlo do konačne podjele Xiōngnúa, spomenuti car tražio je saveznike (Wontack, 2006: 44) za borbu protiv sjevernih Xiōngnúa. Xiānbēi su tada poslali prvo poslanstvo na hànski dvor, čime su uspostavili odnose s Kinom. Poput ostalih »barbara« i Xiānbēi su prihvatili

²³ Od 3. stoljeća pr. Kr. titulu *chányú* nosili su vladari Xiōngnúa. Označivala je »božanskog« vladara koji se, kao i kineski carevi, imenovao »sinom Neba« (Кляшторний i Султанов, 2009: 82; Кычанов, 1997: 7–8). Prema shvaćanju Xiōngnúa, pod njegovom se vlašću, kao pod nebom, nalazila sva zemlja (Таскин, 1986: 213). Nakon raspada države Xiōngnúa titulu *chányú* nosili su vođe Wūhuána i Xiānbēija.

²⁴ Početkom 3. stoljeća Cáo Cāo je upravljao područjem uz Žutu rijeku (Huánghé) i središnjom kineskom nizinom. Njegova ambicija daljnjeg širenja na jug zaustavljena je 208. Bitkom kod Crvenih stijena (*Chì bì zhì zhàn* 赤壁之戰). Taj je događaj bio uvod u podjelu zemlje na tri carstva. Nakon smrti Cáo Cāoa njegov najstariji sin Cáo Pī (曹丕) osnovao je 220. carstvo Wei (魏 220. – 266.), koje je na sjeveru graničilo s nomadskim plemenima (Gernet, 1990: 176–177).

pograničnu službu, koju su obavljali do kraja 1. stoljeća. Starješine Xiānbēija dolazili su na poluotok Liaodong, gdje su kineskom namjesniku izjavili pokornost, za što su dobili plemićke titule, novčane i materijalne nagrade (Таскин, 1984: 70–71).

U drugoj polovini 1. stoljeća najveći protivnici hànskog dvora bili su sjeverni Xiōngnúi, koji su nakon neuspjelih pregovora o uspostavi »mira i rodbinskih veza« učestalo provaljivali u pogranična područja. Prvi poznati vođa Xiānbēija Piānhé (偏何), u položaju hànskog saveznika, započeo je uspješnu borbu protiv Xiōngnúa. Sukob je kulminirao 87. – 94., kada su nakon pohoda Xiānbēija, Kineza i južnih Xiōngnúa sjeverni Xiōngnúi potpuno razbijeni. Veliki dio poraženih Xiōngnúa, navodno sto tisuća obitelji, ušao je u sastav Xiānbēija, koji su tada brojčano²⁵ i vojno znatno ojačali (Бернштам, 1951: 119–120, 122; Гумилев, 1960: 227–228; Кляшторний i Савинов, 2005: 33; Крадин 2002: 230–231). U narednih pedeset godina plemena Xiānbēi zagospodarila su cijelom Mongolijom (Christian, 1998: 203), a konačni udarac ostacima sjevernih Xiōngnúa zadali su u pohodima 151. – 155., kada su ih protjerali iz Džungarije (Кляшторный i Султанов, 2009: 85; Грумм-Гржимайло, 1926: 139, 161).

Savez Xiānbēija i hànskog dvora raskinut je 97. godine nakon pustošenja Liaodonga. Slijedila su desetljeća pograničnih sukoba s promjenjivim ishodom. No nove pobjede nad Wūhuánima 117. i Xiōngnúima 124. godine osnažile su plemenski savez Xiānbēi (Бернштам, 1951: 123). Nakon što su zagospodarili stepom, odnos Xiānbēija prema Kini zasnivao se više na pljačkaškim pohodima nego na prihvaćanju mirnih odnosa koji su donosili materijalne nagrade. Žestoka politika prema Kini javila se kao posljedica nepostojanja središnje vlasti i razdrobljenosti političkih struktura kod Xiānbēija. Izvori govore o brojnim malim plemenima čiji su vođe vodili samostalnu politiku prema Kini. Uspjesi u pljačkaškim pohodima učvršćivali su položaj plemenskih vođa, što ih je motiviralo za nove napade. Kako navodi Barfield, pljačkaški pohodi bili su i način integracije velikog broja Xiōngnúa u plemenski savez Xiānbēi (Barfield, 2009: 77). Ovdje svakako valja navesti i mišljenje većine istraživača nomadizma o nemogućnostima nomadskoga gospodarstva da zadovolji sve potrebe društva, pa je prisiljeno razmjenjivati proizvode sa sjedilačkim gospodarstvima ili ići u pljačkaške pohode. Kako piše Drobíšev, u osamdesetogodišnjem razdoblju (od 97. do 178.) Xiānbēi su najmanje tri puta godišnje išli u pljačkaške pohode na Kinu, u pravilu ujesen i zimi. Drugi način smirivanja nomadskih upada bilo je otvaranje pograničnih sajmova. U razdoblju vladavine Yōngchūa (永初 107. – 113.) bili su otvoreni sajmovi za

²⁵ Ako je točan podatak o prelasku sto tisuća obitelji Xiōngnúa, tada se xiānbēijski savez povećao za najmanje petsto tisuća ljudi (Дробышев, 2006: 106).

Xiānbēi (Дробышев, 2006: 107). Oko 120. godine plemenski vođa Qizhijian (其至鞬) okupio je dio plemena i počeo s napadima većih razmjera na Kinu. Od 121. do 126. Xiānbēi su u više navrata porazili Kineze i njihove saveznike južne Xiōngnúe. Nakon kineskog protunapada 127., u kojemu su sudjelovali južni Xiōngnúi i Wūhuáni, neki starješine Xiānbēija s oko 30.000 ljudi odlaze u Liaodong i prihvaćaju vlast dinastije Hàn. Sukob se nastavio s promjenjivim uspjehom, a završio je 134. nakon Qizhijianove smrti (Гумилев, 1960: 229; Таскин, 1984: 73–75).

Sredinom 2. stoljeća starješina Tánshíhuái (檀石槐) uspostavio je vlast nad svim xiānbēijskim plemenima. Taj energični nomadski vođa, prema legendi božanskog podrijetla, već je u ranoj mladosti bio cijenjen zbog hrabrosti²⁶ i mudrih odluka. Nakon preuzimanja vlasti osnovao je dvor na planini Tánhàn²⁷ (彈汗), odakle je odlazio na pohode i nadzirao ostale starješine. U kratko vrijeme, zahvaljujući vojnim uspjesima protiv kineskih pograničnih vojski i nomadskih susjeda, Tánshíhuái je mogao na stepi obnoviti ustrojstvo vlasti iz razdoblja Xiōngnúa. Godine 166. uveo je vojno-administrativnu podjelu državnog teritorija, zajedno s naseljenim plemenima, na tri dijela – centar i dva »krila«, istočno i zapadno.²⁸ Novoustrojenim vojno-administrativnim područjima upravljali su starješine koje je Tánshíhuái osobno imenovao. Njegovi posjedi prostirali su se s istoka na zapad više od četrnaest tisuća *lǐ*, a sa sjevera na jug više od sedam tisuća *lǐ* (Кычанов, 1997: 56; Кляшторный и Савинов, 2005: 46; Таскин, 1984: 44, 75), od rijeke Ussuri (kin. *Wūsūlǐjiāng* 烏蘇里江) do Džungarije i južnog Sibira (Christian, 1998: 234). Ekspanzija Xiānbēija prema zapadu pokrenuta je zbog kontrole trgovačkih putova²⁹ i pokoravanja nomadskih plemena Sajano-Altaja. Iako u povijesnim izvorima ne nalazimo vijesti koje bi potvrdile osvajanje navedenih područja, arheološki nalazi iz

²⁶ Kada mu je bilo četrnaest ili petnaest godina, Tánshíhuái je pobijedio pripadnike drugog roda koji su oteli stoku njegove obitelji (Таскин, 1984: 75). Isti motiv nalazimo u *Tajnoj povijesti Mongola* (odlomak 90), biografiji Temudžina, budućeg Džingis-kana (mong. *Čingis-haan*). Iz tih činjenica Viktorova je izvela zaključak o xiānbēijskom podrijetlu mongolskih epova (Викторова, 1980: 130).

²⁷ Područje okruga Huade u središnjem dijelu Unutarnje Mongolije, uz granicu s pokrajinom Hebei (Christian, 1998: 234).

²⁸ Središnji dio prostirao se od pokrajine Yòuběipíng (右北平) na zapad do pokrajine Shànggǔ (上谷) – zapadno »krilo« od Shànggǔa na zapad do pokrajine Dūnhuáng (敦煌) i naroda Wusuan – istočno »krilo« od Youbeipinga na istok do pokrajine Liaodong, države Fūyú (夫余) i plemena Huimò (濊貊) (Таскин, 1984: 76).

²⁹ Trgovački putovi iz Kine prema zapadu uspostavljeni su već u brončanom dobu (2. tisućljeće pr. Kr.) i do sredine 1. tisućljeća pr. Kr. imali su više-manje privremeni karakter. Nomadi iz skitsko-sibirskog svijeta prvi su preko tih putova uspostavili trgovačke i kulturne veze s Kinom. U drugoj polovini 1. tisućljeća pr. Kr. već se koriste putovi koji će poslije dobiti naziv *Put svile*. Xiōngnúi, koji su vodili aktivnu trgovinu s narodima Srednje Azije, posebice u 2. stoljeću pr. Kr., nastojali su držati trgovačke putove pod stalnim nadzorom. U 2. stoljeću trgovačke putove kroz stepu počeli su kontrolirati Xiānbēi (Боровкова, 2001: 238; Мартынов и Елин, 2009: 166–169).

2. i 3. stoljeća upućuju na prisutnost niza elemenata xiānbēijske materijalne kulture. Stoga neki autori smatraju da su nomadi Minusinske kotline i Tuve u navedenom razdoblju bili u sastavu xiānbēijske države (Худяков, Алкин и Юй, 1999: 175–176). U xiānbēijskom su razdoblju na Sajano-Altaj migrirale nove skupine mongoloidnih nomada s istoka, što je ubrzalo procese metizacije (miješanja) s europoidnim populacijama, stvaranja novih etničkih zajednica i kulturne transformacije mjesnoga nomadskog stanovništva (Худяков, 2009: 68). Rat s Kinom Tánshíhuái je vodio vrlo uspješno. Od 158. godine odredi lake xiānbēijske konjice preplavili su pogranične kineske pokrajine i provodili »veliku pljačku«. Kineski saveznici južni Xiōngnúi i Wūhuáni masovno su počeli prelaziti Xiānbēima. Želeći umiriti moćnog protivnika, hànsko poslanstvo predložilo je savez, koji je trebao biti učvršćen rodbinskim vezama, ali Tánshíhuái je odbio pregovore i nastavio s napadima. Ozbiljna situacija na sjevernoj granici zahtijevala je odlučne mjere. U raspravi o daljnjem načinu ratovanja dvorski vojni savjet odlučio se za ofenzivno djelovanje na neprijateljskom teritoriju.³⁰ Godine 177. kineska je vojska u stepi bila potpuno razbijena, a u novom naletu Xiānbēi su opustošili okrug Liaoxi i Jiǔquán (酒泉). Od tih poraza Kinezi se dugo nisu oporavili (Гумилев, 1960: 237–238; Кляшторный и Савинов, 2005: 46–47; Таскин, 1984: 76, 79–80).

Stočarstvo i lov nisu uvijek zadovoljavali sve potrebe Xiānbēija. Istovjetnu situaciju nalazimo u svim nomadskim zajednicama, u pravilu uvjetovanu ne toliko porastom stanovništva koliko prirodnim katastrofama, zbog ovisnosti nomadskoga gospodarstva o hirovima prirode. Tijekom surovih zima u stepi bi ponekad uginuli milijuni grla stoke (Дробышев, 2006: 107). No ponekad su u prvi plan ipak izbili demografski problemi, kao u posljednjim godinama Tánshíhuáijeve vladavine. Uspješni vojni pohodi i veliki broj prebjega povećali su stanovništvo xiānbēijske države do te mjere da nije bilo dovoljno hrane. Izlaz iz te situacije Tánshíhuái je našao u dopunskom izvoru hrane, netipičnom za nomade – ribi, ali je za njeno lovljenje morao zarobiti ljude u susjednoj državi.³¹

³⁰ Prijedlog ofenzivnih akcija na neprijateljski teritorij dao je ujesen 177. vojskovođa Xià Yù (夏育). Prema njegovu izvješću, te su godine u proljeće i ljeto Xiānbēi više od dvadeset puta napali granicu. Stoga je on predložio slanje vojske u stepu, obećavši uništiti neprijatelja »tijekom jedne zime i dva proljeća«. Kako većina dostojanstvenika nije podržala taj prijedlog, car je sazvao vojni savjet. Protiv prijedloga Xià Yù istupio je savjetnik Cǎi Yōng (蔡邕). On je najprije podsjetio na loše posljedice mnogih vojnih pohoda u stepu, koji nisu ostvarili velike uspjehe, već su ozbiljno ugrozili gospodarstvo carstva. Zatim je ovako opisao protivnike: Xiānbēi »imaju sto tisuća vojnika, ističu se fizičkom snagom i većom [u usporedbi s Xiōngnúima] razboritošću«. Upozorio je i na veliki broj Kineza prebjega, od kojih su Xiānbēi ilegalno nabavljali željezo za izradu oružja. Oružje i oprema Xiānbēija bili su bolji od xiōngnúskih, a konji brži. Unatoč tim opravdanim primjedbama vojni savjet odlučio se za pohod u stepu (Таскин, 1984: 77–79).

³¹ Suočen s nestašicom hrane, Tánshíhuái je krenuo u obilazak svoje zemlje. U rijeci Wūhóuqín (烏侯秦) vidio je mnogo ribe, koju Xiānbēi nisu znali loviti. Doznajući da su stanovnici države Wōrén (倭人) vješti u ribolovu, napao ih je i zarobio više od tisuću obitelji. Zarobljenici su bili naseljeni na

Nasljedna vlast kod Xiānbēija bila je uvedena nakon Tánshíhuáijeve smrti,³² kada je vlast preuzeo njegov sin Hélián (和連). Nakon Héliánove smrti njegovi su se rođaci međusobno sukobljavali oko prijestolja, i xiānbēijska se država raspala (Кычанов, 1997: 56; Кляшторный и Савинов, 2005: 47; Таскин, 1984: 80). U drugoj polovini 3. stoljeća Héngàn (纥干), starješina xiānbēijskog plemena Qifu, dobio je titulu kagan³³ (Таскин, 1984: 90), kojom su se poslije koristili vladari Turaka i Mongola.

U prvoj polovini 3. stoljeća među plemenima na sjevernoj granici najvažnija je ličnost bio xiānbēijski starješina Kěbīnéng (軻比能), koji je »ponovno uspostavio vlast nad [plemenima] sjevernih barbara i stekao sve bivše xiōngnúske zemlje« (Таскин, 1984: 83).³⁴ Nakon prvoga većeg poraza sklopio je trgovački dogovor s carstvom Wei, koje je trebalo konje za pohod na južnoj granici. Oko tri tisuće Xiānbēija dovelo je 222. godine na granicu sedamdeset tisuća grla krupne stoke i konja za prodaju. Kako bi izbjeglo sukobe s ostalim xiānbēijskim vođama, carstvo Wei svima je dodijelilo titulu kneza (*wang*). Ali politika carstva, kojom su nastojali pridobiti lokalna plemena za graničarsku službu, dovela je do novih napetosti jer je pogranična straža periodično prelazila s jedne strane na drugu, uvlačeći tako Wei u sukobe među xiānbēijskim plemenima. Kěbīnéng je vješto iskorištavao te složene odnose potičući plemena na pljačkaške pohode, u kojima je i sam sudjelovao, a nakon svakog poraza ponovno je donosio danak i prihvaćao vlast dinastije. Kada su ostali starješine Xiānbēija odbili priznati Kěbīnéngovu vlast, plemenski se savez raspao. Carstvo Wei, dobro upoznato s rizikom slanja vojske u stepu, želeći se riješiti opasnog protivnika, poslalo je plaćenog ubojicu, koji je 235. ubio Kěbīnénga (Barfield, 2009: 83–84; Таскин, 1984: 83, 86, 324–325).

U 3. stoljeću došlo je do novog vala migracija xiānbēijskih plemena. Kako navodi izvor, jedan od uzroka migracija bio je raspad saveza koji je vodio Kěbīnéng. Ruski povjesničar L. N. Gumilev smatrao je da su migracije nomada bile izazvane sušom na stepi, zbog čega su krenuli iz unutrašnjosti stepe prema njenim rubnim

obali rijeke uz obvezu da love ribu, kako bi se nadomjestio manjak hrane (Таскин, 1984: 80).

³² *Povijest kasnoga Hàna* navodi da je Tánshíhuái umro u razdoblju vladanja Guānghé (光和 178. – 184.), u dobi od 45 godina (Таскин, 1984: 80). Većina povjesničara smatra da je umro 180. ili 181.

³³ Titula kagan (kineski: 可汗, *kèhán*; staroturki: 𐰇𐰺𐰍, *qayan* (*qazan*); srednjemongolski: *qayan*; perzijski: *khāqān*; grčki: *χαγάνος*; latinski: *chacanus*) označivala je »cara naroda stepe« i bila ekvivalent tituli kineskog cara. Iako je najranije zabilježena kod Xiānbēija, njihovi starješine službeno nisu nosili tu titulu, već su se imenovali, kao i vladari Xiōngnúa, *chányú*. Prvi značajniji nomadski vladar koji se proglasio kaganom bio je Kütelbūri (kin. *Shèlún* 社崙 402. – 410.), vladar Róurána (柔然) (Golden, 1992: 71; Таскин, 1986: 213, 215–216).

³⁴ Vladao je područjem istočno od okruga Yúnzhōng (雲中) i Wūyuán (五原), sve do rijeke Liáoshuǐ (遼水). Navedena područja nalazila su se u Unutarnjoj Mongoliji i Mandžuriji.

dijelovima (Гумилев, 1974: 12–13). Drugi autori nisu prihvatili tu tezu tvrdeći da za nju nema dokaza. Prema njihovu mišljenju, migracije nomada na sjevernoj kineskoj granici bile su u najvećoj mjeri uzrokovane karakterom nomadskoga gospodarstva, koje izolirano od poljodjelskih kultura nije moglo opstati duže vrijeme (Крюков, Малявин и Софронов, 1979: 69). No vrlo važni faktori bile su politička nestabilnost i podijeljenost, kako nomadskih plemena tako i Kine u tom razdoblju. Plemena Xiānbēi uglavnom nisu poznavala kontinuitet političke vlasti, kao npr. Xiōngnú, koji su priznavali dinastiju *chányú*, već je nakon smrti vođe prestala i njegova vlast nad podanicima. Nakon pada dinastije Kasni Hān u Kini je nastupilo razdoblje Triju carstava (*Sānguó* 三國 220. – 280.), kada je zemlja bila podijeljena na suprotstavljene države Wei, Shǔ (蜀 221. – 263.) i Wú (吳 222. – 280.). Kinu je nakratko ponovno uspjela ujediniti dinastija Jin³⁵ (晉 265. – 420.). Ali već nakon smrti osnivača dinastije Wǔ Dì (武帝 266. – 290.) počelo je razdoblje građanskog rata³⁶ i pobune nekineskih naroda,³⁷ koje je završilo 317. godine gubitkom teritorija sjeverno od rijeke Huái.

Politički sukobi, društveni razvoj i migracije uzrokovali su u drugoj polovini 3. stoljeća potpuni raspad plemenskog saveza Xiānbēi (Бичурин, 1950: 159; Думан, 1968: 48; Грумм-Гржимайло, 1926: 163). Iz saveza su se počela izdvajati plemena koja su u 4. stoljeću osnovala nove države,³⁸ koje su u znatnoj mjeri prihvatile kinesku političku i kulturnu tradiciju. Unatoč etničkim i političkim promjenama Kinezi su ostali najbrojnije stanovništvo Srednjekineske ravnice, a među

³⁵ U carstvu Wei uzdigla se aristokratska obitelj Sīmǎ (司馬), čiji je predstavnik Yán (炎) uzurpirao prijestolje od cara Cáo Huàn (曹奐 260. – 266.) i osnovao novu dinastiju. Povijest dinastije Jin dijeli se na dva razdoblja, Zapadni Jin (*Xī Jin* 西晉 266. – 317.) i Istočni Jin (*Dōng Jin* 東晉 317. – 420.).

³⁶ Za vladavine cara Hui Dì (惠帝 290. – 307.) na dvoru je počela borba za vlast među aristokratskim obiteljima Sīmǎ, Yáng (楊) i Jiǎ (賈), koju je izazvala carica Nánfēng (南風). Nakon ubojstva carice i zatočenja cara vlast je nakratko preuzeo Sīmǎ Lún (司馬倫). Protiv uzurpatora ustali su drugi predstavnici obitelji Sīmǎ, koji su se poslije međusobno borili za vlast (Гумилев, 1974: 43–45). U kineskoj historiografiji ti su događaji poznati pod nazivom »pobuna osam prinčeva« (*bā wáng zhī luàn* 八王之亂).

³⁷ Od kraja 2. stoljeća pr. Kr. dinastija Hān počela je na sjevernu i zapadnu granicu naseljavati različita plemena, koja su obavljala graničarsku službu, ali i služila u vojskama raznih pretendena na prijestolje. Zajednički naziv tih plemena nomada i gorštaka bio je »pet Hú« (*Wǔ Hú* 五胡). U razdoblju slabe središnje vlasti Kasnoga Hāna i Triju carstava postupno su se počeli naseljavati na kineski teritorij. Krajem 3. stoljeća »pet Hú«, Xiōngnú, Xiānbēi, Dì (氐), Qiāng (羌) i Jié (羯), pobunili su se protiv oslabljenog carstva Jin i nakon pobjede osnovali, prema tradicionalnoj kineskoj historiografiji, šesnaest država (Christian, 1998: 234–235; Gernet, 1990: 180, 186–187; Гумилев, 1974: 45).

³⁸ U razdoblju Šesnaest država xiānbēijska su plemena u sjeveroistočnoj Kini i južnoj Mandžuriji osnovala države Raniji Yān (*Qiányān* 前燕 348. – 370.), Kasniji Yān (*Hòuyān* 後燕 386. – 409.), Zapadni Yān (*Xī Yān* 西燕 384. – 394.), Južni Yān (*Nányān* 南燕 398. – 410.), Južni Liang (*Nán Liáng* 南涼 397. – 414.), Dai (*Dài* 代 310. – 376.) i Zapadni Qin (*Xī Qín* 西秦 385. – 431.) (Gernet, 1990: 187; Holcombe, 2001: 131; Концевич, 2010: 297–298).

naseljenim »barbarima« najveća skupina bili su potomci Xiānbēija, koji su činili oko dvadeset posto stanovništva (Кляшторный i Савинов, 2005: 49). Dugotrajni proces etnokulturnoga međudjelovanja Kineza i Xiānbēija završio je asimilacijom Xiānbēija. Ali i kineska kultura doživjela je promjene zbog utjecaja sjevernih naroda, od kojih su Xiānbēi bili najznačajniji.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kako smo vidjeli, povijesni izvori omogućuju rekonstrukciju povijesti Protomongola od 4. stoljeća pr. Kr., kada su se plemena Dōnghú borila sa sjevernim kineskim državama. Krajem 3. stoljeća pr. Kr. Xiōngnúi su pokorili Dōnghúe, koji su djelomično migrirali na sjever i naselili se oko planina Wūhuán i Xiānbēi, po kojima su dobili nova imena. Kinezi su krajem 2. stoljeća pr. Kr. uspostavili odnose s Wūhuánima, a sredinom 1. stoljeća po. Kr. s Xiānbēima. Nakon sloma države Xiōngnúa novi vladari stepe postali su Xiānbēi, koji su vrhunac moći postigli u vrijeme Tánshíhuáijeve vladavine. Do kraja 3. stoljeća iz kineskih su izvora nestali etnonimi Wūhuán i Xiānbēi.

Poslije, od četvrtoga do sedmoga stoljeća, na području od Tibeta do Mandžurije postojalo je nekoliko država, koje su osnovala plemena proizašla iz saveza Xiānbēi. Te su države poslije pokorili Kinezi i drugi nomadski narodi. U 4. stoljeću nastat će novi plemenski savez Róurán ili Ruǎnrǎn (蠕蠕), čija se jezgra najvjerojatnije razvila od Wūhuána i Xiānbēija. Sredinom 6. stoljeća, nakon pada države Róurána, došlo je do velikih seoba nomada »od istoka prema zapadu«, s kojima je u Europu stigao i etnonim *Awar, izvorno od naziva Wūhuán. No europski Avari,³⁹ koji su imali važnu ulogu u seobama Slavena, vjerojatno nisu imali izravne veze s Róuránima.

Na kraju naznačimo važne etničke procese koji su započeli u šumsko-stepskom pojasu sjeverne Mandžurije. U 6. stoljeću sjeverna xiānbēijska plemena počinju se u kineskim kronikama nazivati Shìwéi (室韋). U toj etničkoj zajednici pojavio se narod Měngwù (蒙兀), tj. Mongoli u užem smislu. Pod pritiskom carstva Liáo (遼) mongolska plemena od druge polovine 10. do početka 12. stoljeća postupno naseljavaju stepe današnje Mongolije i potiskuju, odnosno dijelom asimiliraju turska plemena od kojih su prihvatili nomadizam. Krajem 12. stoljeća počela je borba za ujedinjenje mongolskih plemena, koja je završila 1206. godine Džingis-kanovom pobjedom. Ti su procesi imali vrlo veliko značenje za povijest Euroazije.

³⁹ Opširan pregled etnogeneze i povijesti Avara vidi u: Heršak i Silić, 2002.

LITERATURA

- [BARFIELD, Thomas J.] БАРФИЛД, Томас Дж. (2009). *Опасная граница. Кочевые империи и Китай (221 г. до н. э. – 1757 г. н. э.)*. Санкт-Петербург: Факультет филологии и искусства Санкт-Петербургского государственного университета.
- БЕРНШТАМ, Александр Натанович (1951). *Очерк истории гуннов*. Ленинград: Издательство Ленинградского Государственного ордена Ленина Университета им. А. А. Жданова.
- БИЧУРИН, Никита Яковлевич (1950). *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена*, том I. Москва – Ленинград: Издательство Академии наук СССР.
- БОРОВОКОВА, Людмила Акимовна (2001). *Царства «западного края» во II–I веках до н. э. Восточный Туркестан и Средняя Азия по сведениям из «Ши цзи» и «Хань шу»*. Москва: Институт востоковедения РАН, Крафт+.
- CHRISTIAN, David (1998). *A History of Russia, Central Asia and Mongolia. Vol. 1: Inner Eurasia from Prehistory to the Mongol Empire*. Oxford: Blackwell Publishers.
- CLAUSON, Gerard (1960). «Turk, Mongols, Tungus», *Asia Major*, 8 (1): 105–123.
- ДАШИБАЛОВ, Баир Бальжинмаевич (2007). «'Алтайская проблема': к ранним этапам культурогенеза монгольских народов», и: Павел Олегович Рыкин (иг.). *Проблемы исторического развития монгольских языков: материалы международной научной конференции (Санкт-Петербург, 24–26 октября 2007 г.)*. Санкт-Петербург: Нестор-История, str. 60–68.
- ДАШИБАЛОВ, Баир Бальжинмаевич і РАССАДИН, Валентин Иванович (2004). «Откуда вышли предки монголов?», *Восточная коллекция*, 5 (4): 34–41.
- DI COSMO, Nicola (2002). *Ancient China and its Enemies: the Rise of Nomadic Power in East Asian History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ДРОБЫШЕВ, Юлий Иванович (2006). «Эволюция материальной и духовной культуры сянбийцев», *Вопросы истории*, (1): 106–120.
- ДУМАН, Лазарь Исаевич (1968). «Общественный строй сянби и тоба III–IV вв. н. э.», и: Лазарь Исаевич Думан (иг.). *Вопросы истории и историографии Китая: сборник статей*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы, str. 45–87.
- ДУМАН, Лазарь Исаевич (1977). «Расселение некитайских племен во внутренних районах Китая и их социальное устройство», и: Николай Цырендоржиевич Мункуев (иг.). *Китай: история, культура и историография*. Москва: Наука, str. 40–61.
- GERNET, Jacques (1990). *A History of Chinese Civilization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GOLDEN, Peter B. (1992). *An Introduction to the History of the Turkic Peoples: Ethnogenesis and State Formation in Medieval and Early Modern Eurasia and the Middle East*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- ГРУММ-ГРЖИМАЙЛО, Григорий Ефимович (1926). *Западная Монголия и Урянхайский край. Том 2: Исторический очерк этих стран в связи с историей Средней Азии*. Ленинград.
- ГУМИЛЕВ, Лев Николаевич (1960). *Хунну: Срединная Азия в древние времена*. Москва: Издательство восточной литературы.
- ГУМИЛЕВ, Лев Николаевич (1974). *Хунны в Китае. Три века войны Китая со степными народами III–VI вв.* Москва: Наука.

- ХАЗАНОВ, Анатолий Михайлович (2002). *Кочевники и внешний мир*. Изд. третье дополненное. Алмты: Дайк-Пресс.
- HERŠAK, Emil (2005). *Drevne seobe: prapovijest i stari vijek*. Zagreb: Školska knjiga.
- HERŠAK, Emil i SILIĆ, Ana (2002). »Avari: osvrt na njihovu etnogenezu i povijest«, *Migracijske i etničke teme*, 18 (2-3): 197–222.
- HOLCOMBE, Charles (2001). *The Genesis of East Asia, 221 B.C. – A.D. 907*. Honolulu: Association for Asian Studies – University of Hawaii Press.
- HU, Alex J. (2010). »An overview of the history and culture of the Xianbei ('Monguor'/'Tu')«, *Asian Ethnicity*, 11 (1): 95–164.
- ХУДЯКОВ, Юлий Сергеевич (2009). »Влияние хуннов и сяньби на этнокультурогенез кочевых народов Саяно–Алтая«, *Мир Евразии*, 7 (4): 64–68.
- ХУДЯКОВ, Юлий Сергеевич, АЛКИН, Сергей Владимирович i ЮЙ, Су–Хуа (1999). »Сяньби и Южная Сибирь«, u: Василий Иванович Соёнов (ur.). *Древности Алтая: известия лаборатории археологии №4. Межвузовский сборник научных трудов*. Горно-Алтайск: Горно-Алтайский государственный университет, str. 174–179.
- JANHUNEN, Juha (1996). *Manchuria: an Ethnic History*. Helsinki: The Finno-Ugrian Society (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, vol. 222).
- КЫЧАНОВ, Евгений Иванович (1997). *Кочевие государства от гуннов до маньчжуров*. Москва: Восточная литература РАН.
- КЮНЕР, Николай Васильевич (1961). *Китайские известия о народах Южной Сибири, Центральной Азии и Дальнего Востока*. Москва: Восточной литературы.
- КЛЯШТОРНЫЙ, Сергей Григорьевич i САВИНОВ, Дмитрий Глебович (2005). *Степные империи древней Евразии*. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского государственного университета.
- КЛЯШТОРНЫЙ, Сергей Григорьевич i СУЛТАНОВ, Турсун Икрамович (2009). *Государства и народы Евразийских степей: от древности к Новому времени*. Третье изд., исправленное и дополненное. Санкт-Петербург: Петербургское Востоковедение.
- КОНЦЕВИЧ, Лев Рафаилович (2010). *Хронология стран Восточной и Центральной Азии*. Москва: Восточная литература РАН.
- КОНОВАЛОВ, Прокопий Батюрович (1999). *Этнические аспекты истории Центральной Азии (древность и средневековье)*. Улан-Удэ: Издательство Бурятского научного центра СО РАН.
- КОВАЛЁВ, Алексей Анатольевич (2002). »Происхождение Хунну согласно данным истории и археологии«, u: Глеб Сергеевич Лебедев (ur.). *Европа – Азия: проблемы этнокультурных контактов: к 300-летию Санкт-Петербурга*. Санкт-Петербург: Музея антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) Российской академии наук, str. 150–194.
- КОВАЛЁВ, Алексей Анатольевич (2008). »Локализация народов VI–III вв. до н. э. на северных границах китайских государств (по археологическим и письменным источникам)«, u: Е. Н. Носов (ur.). *Записки Института истории материальной культуры РАН, № 3*. Санкт-Петербург: »Дмитрий Буланин«, str. 181–202.
- КОВЫЧЕВ, Евгений Викторович (1989). »Этническая история Восточного Забайкалья в эпоху средневековья (по археологическим данным)«, u: Т. М. Михайлов (ur.). *Этнокультурные процессы в Юго-Восточной Сибири в средние века: сборник научных трудов*. Новосибирск: Наука, Сибирское отделение, str. 21–27.

- КРАДИН, Николай Николаевич (2002). *Империя Хунну*. Изд. 2-е переработанное и дополненное. Москва: Логос.
- КРЮКОВ, Михаил Василевич, МАЛЯВИН, Владимир Вячеславович і СОФРОНОВ, Михаил Викторович (1979). *Китайский этнос на пороге средних веков*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.
- LEWIS, Mark Edward (2007). *The Early Chinese Empires: Qin and Han (History of Imperial China)*. Cambridge, Mass. – London: Belknap Press of Harvard University Press.
- ЛУВСАНДЭНДЭВ, Амгаагийн (1997). «Сяньбийский язык», у: Владимир Михайлович Алпатов, et al. (уг.). *Языки мира: Монгольские языки. Тунгусо-маньчжурские языки. Японский язык. Корейский язык*. Москва: Индрик, str. 144–147.
- МАРТЫНОВ, Анатолий Иванович і ЕЛИН, Владимир Николаевич (2009). *Скифо-сибирский мир Евразии*. Москва: Высшая школа.
- ОКЛАДНИКОВ, Алексей Павлович (уг.) (1968). *История Сибири с древнейших времен до наших дней в пяти томах. Том 1: Древняя Сибирь*. Ленинград: Наука, Ленинградское отделение.
- PRŮŠEK, Jaroslav (1971). *Chinese Statelets and the Northern Barbarians in the Period 1400–300 B.C.* Dordrecht: Reidel.
- PSARRAS, Sophia-Karin (1999). «Upper Xiajiadian», *Monumenta Serica*, 47 (1999): 1–126.
- PULLEYBLANK, Edwin G. (1983). «The Chinese and Their Neighbors in Prehistoric and Early Historic Times», у: David N. Keightley (ur.). *The Origins of Chinese Civilization*. Berkley: University of California Press, str. 411–466.
- PULLEYBLANK, Edwin G. (1999). «The Peoples of the Steppe Frontier in Early Chinese Sources», *Migracijske teme*, 15 (1-2): 35–61.
- SCHÖNIG, Claus (2003). «Turko-Mongolic relations», у: Juha Janhunen (ur.). *The Mongolic Languages*. London – New York: Routledge, str. 403–419.
- [QIĀN, Sīmǎ] Sima QIAN (1992). *Сьма ЦЯНЬ. Исторические записки: («Ши цзи»)*, том VI. Перевод с китайского, предисловие и комментарий Р. В. Вяткина. Москва: Восточная литература.
- [QIĀN, Sīmǎ] Sima QIAN (1996). *Сьма ЦЯНЬ. Исторические записки: («Ши цзи»)*, том VII. Перевод с китайского и предисловие Р. В. Вяткина, комментарий Р. В. Вяткина и А. Р. Вяткина. Москва: Восточная литература.
- [QIĀN, Sīmǎ] Sima QIAN (2002). *Сьма ЦЯНЬ. Исторические записки: («Ши цзи»)*, том VIII. Перевод с китайского Р. В. Вяткина и А. М. Карапетьянца, комментарий Р. В. Вяткина, А. Р. Вяткина и А. М. Карапетьянца, вступительная статья Р. В. Вяткина. Москва: Восточная литература.
- ТАСКИН, Всеволод Сергеевич (1968). *Материалы по истории сюнну (по китайским источникам)*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.
- ТАСКИН, Всеволод Сергеевич (1973). *Материалы по истории сюнну (по китайским источникам): Выпуск второй*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.
- ТАСКИН, Всеволод Сергеевич (1980). «Материалы по истории ухуаней и сяньби», у: Виталий Епифанович Ларичев (уг.). *Дальний Восток и соседние территории в средние века*. Новосибирск: Наука, str. 54–102.
- ТАСКИН, Всеволод Сергеевич (1984). *Материалы по истории древних кочевых народов группы дунху*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.

- ТАСКИН, Всеволод Сергеевич (1986). »О титулах шаньюй и каган«, у: Андрей Николаевич Кононов (ур.). *Mongolica. Памяти академика Бориса Яковлевича Владимирцова 1884 – 1931*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы, str. 213–218.
- ТИВАНЕНКО, Алексей Васильевич (1993). »Святынища и культы в этнической истории кочевых племен группы дунху«, у: Булат Раднаевич Зориктуев (ур.). *Этническая история народов Южной Сибири и Центральной Азии*. Новосибирск: Наука, str. 46–66.
- ВИКТОРОВА, Лидия Леонидовна (1958). »К вопросу о расселении монгольских племен на Дальнем Востоке в IV в. до н. е. – XII в. н. е.«, п: *Ученые записки Ленинградского государственного университета имени А. А. Жданова, № 256. Серия востоковедческих наук, в. 7: История и филология стран Востока*, str. 41–67.
- ВИКТОРОВА, Лидия Леонидовна (1980). *Монголы. Происхождение народа и истоки культуры*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы.
- WONTACK, Hong (2006). *East Asian History: a Tripolar Approach*. Seoul: Kudara international.
- YÜ, Ying-Shih (1986). »Han Foreign Relations«, у: Denis Twitchett i John K. Fairbank (ур.). *The Cambridge History of China. Vol. 1: The Ch'in and Han Empires 221 B.C. – A.D. 220*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 377–462.
- YÜ, Ying-Shih (1990). »The Hsiung-nu«, у: Denis Sinor (ур.). *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 118–149.

Nenad VIDA KOVIĆ

From the Ethnic History of Asia – the Dōnghú, Wūhuán and Xiānbēi Proto-Mongolian Tribes

SUMMARY

The aim of this paper is to present the history of the Dōnghú, Wūhuán and Xiānbēi Proto-Mongolian tribes in the period from the 4th century B.C. to the end of the 3rd century A.D. The history of the ancient nomadic peoples who lived north of China is written in Chinese dynasty chronicles. Proto-Mongolian tribes from the 1st century B.C. are called Dōnghú in Chinese sources. The earliest news on them originates from the Warring States Period (4th – 3rd century B.C.), and tells of a conflict with the northern Chinese states. Other types of sources on the history of the Proto-Mongolian tribes are archaeological findings, which associate Mongolian ethnogenesis with slab grave cultures and the Lower Xiàjīdiàn. Linguists find the materials for the research on Mongolian ethnogenesis in the Altaic linguistic family, which the Mongolian language belongs to as well. Based on the mentioned sources, the change in the political situation in the steppes at the end of the 3rd century B.C., when the people of Xiōngnú created a powerful state and conquered the Dōnghúes, is described in the paper. The remains of the shattered Dōnghúes, who had mostly migrated to the north, have been recorded in Chinese chronicles under new topoethnonyms: Xiānbēi and Wūhuán. The weakening and fall of the Xiōngnúes' state enabled the Proto-Mongolian tribes to re-enter the historical scene. At the end of the 1st century B.C. the Chinese Hàn Empire firstly established relations with the Wūhuán tribes and in the middle of the 1st century A.D. with the Xiānbēi tribes, too. In the beginning both tribal alliances acknowledged the supreme authority of China and carried out frontier service. Under the guidance of tribal chiefs the tribes started to run an independent policy and attack China's border areas during the 2nd century A.D. In the conclusion, the author describes the period when the Wūhuán and Xiānbēi tribes were at the peak of their power. However, already at the beginning of the 3rd century, the Wūhuáns fell under the authorities of China and Xiānbēi, but the Xiānbēi tribal alliance fell apart in the second half of the 3rd century.

KEY WORDS: Proto-Mongols, Chinese historical sources, archaeological cultures, nomads, migrations, China